

Aczél György – közelről

Az utóbbi időben néhány helyen már megpendítettem, most megismétlem: Révész Sándor két eddigi könyvével egy, a magyar kultúrában ritka *műfaj* jelentkezik igényesen és magas színvonalon, az *életrajz*. Nem tudom a magyarázatát, hogy ezt a fontos és ugyanakkor közönségsikerre is számot tartó műfajt miért nem művelik nálunk, miért nincs a legtöbb magyar írónak, művésznek, politikusnak biográfiája.

Most mindenesetre kezünkben van egy kiegyensúlyozott, mértéktartó, ugyanakkor izgalmas és szórakoztató könyv a szocializmus korszakának egyik legérdekesebb és az értelmiségi elit számára Kádár mellett bizonyára legfontosabb figurájáról. Benne sok olvasója saját történetének egy részét is megtalálhatja. (Olykor még név szerint is; a terjedelmes névmutatóban mintegy négyszázra rúg az élő magyar személyek száma.)

Révész könyvének utolsó lapjain világosan leírja azt a három szempontot, amelynek a *terében* helyezi el a maga Aczél-értelmezését. Némileg átfoglalva az első a *pragmatikus-realista* szempont – hamis vagy valódi realizmusa a második szemponttól nem függetleníthető történelmi vita tárgya –, amely azt vizsgálja, hogy Aczél az adott körülmények között optimális eredményeket ért-e el a magyar kultúra mozgá szabadságának biztosításában. A második a *normatív* szempont – erkölcsi és politikai normái a szabadságjogok –, amely az e normákat súlyosan sértő rendszeren belül az optimalizálást is kritika tárgyává teszi. A harmadik a *démonizáló* szempont, amely a Gonosz attribútumaival ruház fel egy történelmi alakot, Aczél például különböző nívójú változatai mint a Nagy Megvesztegetőt, a Nemzetvesztőt vagy csak egyszerűen mint a Zsidót írják le.

Elvileg a démonizálás szempontját is ketté lehetne választani a *karakter*, illetve az *ideológia* szerint. Nem elképzelhetetlen ugyanis, hogy a démonizálás oka magának egy jellemnek a démonikus vonásaiban rejlik (Aczél esetében talán a kaland, a játék, a manipuláció, a megvesztegetés, illetve a pletykaéségben mintegy másodlagosan kiélt magánélet démoniájáról lehetne szó). Révész azonban az ideológus démonizálás foglalkoztatja, annak is

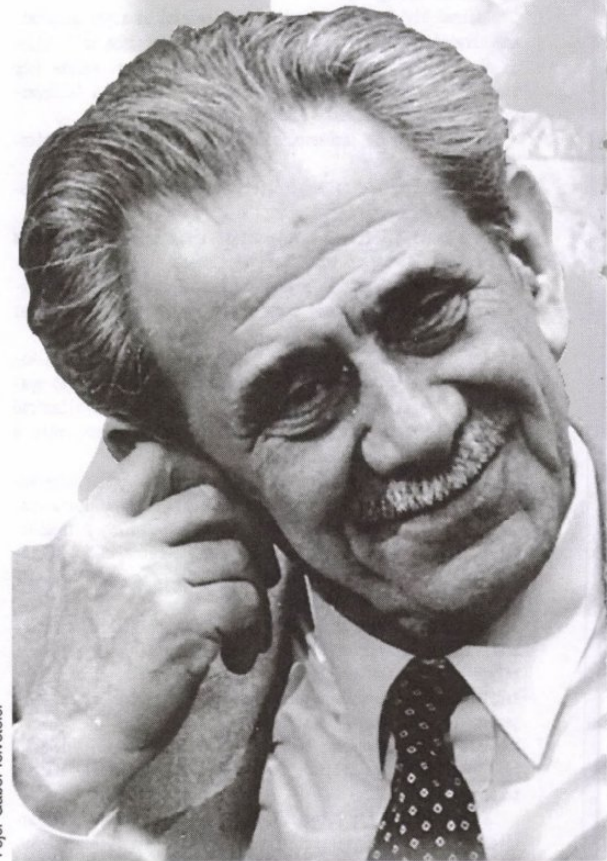
eticista, antiszemita, fasisztoid változata, a nagy összeesküvés-teóriák és hasonlók, az, amikor egy személyben mintegy kikristályosodik a negatív hős-szerep. Könyvét hol kimondva, hol kimondatlanul ez ellen írja.

Aligha vitatható, hogy ez az alpáriság – mintegy a szabad sajtó egyébként nem drága áráként – fokozatosan bevett dologgá vált a nyilvánosság alsóbb régióiban, és sematizálódva azoknak is rájár a szája, akiket egyébként talán nem ideológiai megfontolások, hanem személyes sérelmek irányítanak. Így legutóbb Hernádi Gyula **Eörsi István** kapcsolatos gátlástalan rágalomáriájában volt olvasható, hogy „Eörsi ugyanúgy cascós ellenzéki volt, mint sok más elvbarátja. A biztosító-társaság elnök-igazgatója Aczél György volt.” *Legelőször* a magyarországi sajtóban alighanem Csurka István tollából volt olvasható ugyanez a képlet, még 1989-ben, ami ellen annak idején nyilvánosan tiltakoztam: egy Aczél György által menedzselte csoportról beszélt, „amelybe most már oly szépen harmonizálva tartozik bele a volt szamizdatos, ma már Nyilvánosság klubos, meg jószerivel minden butikos, aki csak ráér az V. kerületben, és a még le sem csengett Aczél-korszak valamennyi harsonása”.

Révész tehát a demonizálás *ellen*, a pragmatikus és a normatív érveket viszont mindig fontolgatva írta könyvét. Rokonszenves higgadságának eredménye, hogy könyve többféleképpen is olvasható. Azok is megtalálhatják a maguk Aczélját, akik egykori híveiként – saját történetüket is igazolva – úgy vélik, hogy ő az „ahogy lehet” ember volt, és azok is, akik ellenfeleiként – szintén nem függetlenül saját történetüktől – úgy gondolják, hogy a magyar kulturális értelmiség mai erkölcsi állapotáért nem kis mértékben az Aczél-féle korrupció, kiskapus, informális, nem megalázó módon megtörő, csak udvarló, kedveskedő, kegymegvonással fenyegető meghajlító szocializáció a felelős. (Amelynek egyébként parádés példája Hernádi Gyula gondolatmenete: aki nálam intranzigensebben viselkedett, csak azért tehet, mert be volt biztosítva.)

Nyitott könyv tehát az *Aczél és korunk*, amelybe mindenki beleolvashatja a magáét. E konciliáns eljárás hátulütője, hogy az Aczél-regény nem született meg, a főszereplő karaktere nem vált plasztikussá. Pontosabban a történelemben még be nem lépő és a történelemből már kilépő

Aczél személyiségének határozottak a vonásai, elkezdődik és befejeződik egy regény. A „tárgyalásban” azonban Aczél a nyitott interpretá-

Fejér Gábor felvételei

ciók alanya marad, mint volt mindig is az elmúlt három, vagy inkább negyedfél évtizedben a human értelmiség körében. Ez a vita folytatódhat most és élénkülhet fel az összegyűjtött információk segítségével, amelyet a szerző gondosan mérlegelt, súlyozott, és éleselméjűen kommentált.

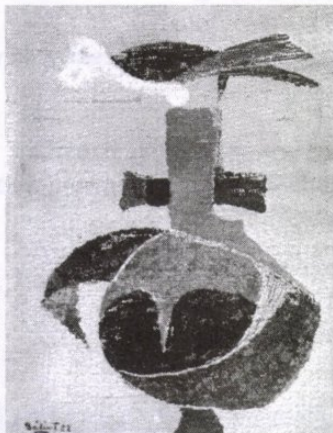
De mi lehetne a regényalak? Tessék megnézni a korai fényképeket a belső borítón: Aczél mint Ady, mint Kosztolányi, mint Veres Péter, mint Sztálin. A színészetet az életbe átvívó ember kalandor vonásairól szó esik a fiatalember kapcsán. De nem maradt-e kalandor a nagypolitikus is? Más vonásairól – sznobériájáról, kíváncsiságáról, korrumpáló, de személyileg nem korrump voltáról, zsidó félelméről, félértelmiségi frusztrációiról, „bájáról” stb. – alkalmilag szó esik, méghozzá közelről, az egyes vonásokat jól ismerő, a típusból nem idegenkedő, vagy legalábbis megértő nézőpontból, de mindebből mégsem áll össze a karakter. Már csak azért sem, mert egy karakter nem karakter. Ahhoz, hogy megkapjuk Aczél arcképét, egész arcképcsarnokra lenne szükség. Hogy csak a legfontosabbakat említsem, Kádáréra, Rényi Péterére, Pándi Páléra, Király Istvánéra és Kardos Györgyére. Szóval azt mondanám, *korunk* egy elég nagy szelete benne van ebben a könyvben, de *Aczél*, az ember, a figura nincs. Mivel minden embernek démonja van, ehhez talán mégiscsak kissé demonizálni kellett volna Aczél Györgyöt.

RADNÓTI SÁNDOR

Anna Margit: Elégia

Bálint Endre: Kómádár

Jakovits József: Triptichon'2.

